

הַקְשָׁרִים נְפִיצִים: קוּצוֹת הַשִּׁיעָר שֶׁל פֶּאטוֹשׁ אִירוֹן

בין השנים 2017 ו-2020 נכלאה האמנית הכורדית פאטוש אירון בדיארבקר, בשל השתתפות בהפגנות נגד אלימות המדינה ואי-שוויון מגדרי. בחשכת תאה בכלא היא עבדה עם החומר המעניק צורה לפרקטיקה האמנותית שלה: שיערה שלה עצמה.

מאת מאט הנסון פברואר 12, 2026

קווצה מס' אחת

פאטוש אירון (İrwen Fatoş) גדלה במרכז ההיסטורי של דיארבקר (Diyarbakır) כאחת מתשעה אחים ואחיות. היא הייתה נעלמת לעתים לשלושה ימים, ואיש לא שם לב. היא היתה יוצאת לבדה והולכת לאיבוד ברחובות, כשעשוע, ולפעמים מצאה מקלט בבית סבתה. בלב הפועם שלהאזור הכורדי בטורקיה, שבו שפתם הראשונה של מרבית האנשים משותפת למיעוט חסר מדינה השוכן באזורי הגבול של איראן, עיראק וסוריה וסביבם, היא נזכרת שהיו "אנשים משוגעים רבים" שחיו אויר הפתוח.

יום אחד, היא ואחותה ראו ילדים מתגרים ומשליכים אבנים על "איש משוגע", כפי שסיפרה, והן צפו בו מנסה להגן על עצמו על ידי כיסוי ראשו בידיו. צעקותיהן נפלו על אוזניים ערלות, ולכן הן השתמשו בגופן כמחסום כדי להגן על האיש ואף זרקו אבנים בחזרה. "זה הפך לקרב רחוב עקוב מדם באותו יום", אמרה לי אירון הקיץ, בראיון בכתב.

"הנזק שגורמים אלו הרואים עצמם נורמליים לאנשים שנמצאים מחוץ למוסכמות הנורמטיביות תמיד העסיק אותי מאוד. מסיבה זו, אני יכולה לומר שניסיתי ליצור מערכת יחסים כנה יותר עם יצורים שאינם בני אדם. למשל, נהגתי לאסוף חרקים. אפילו עכשיו, החלום הכי גדול שלי הוא להיות מסוגלת לדבר עם חרקים", המשיכה.

"הצדדים האפלים של האנושות, אלימות, רגשות חמלה, דפוסים נורמליים וחרגים, והדרכים שבהן אנו ניגשים אליהם – כולם נושאים השזורים זה בזה. כל תכונה חושפת את המציאות והעוצמה שלה, ומתיישבת עם עצמה כשהיא פוגשת באחר, ב'אחר'."

אירון התענגה על אי-נראות. דווקא הדימיון של היעלמותה בתודעתם של אחרים הוא שטיפח את הקרקע שעליה זרעה את זרעי היצירתיות שליוו אותה כל חייה, יצירתיות שהזינה אותה גם בזמנים האפלים ביותר, כמו למשל בתקופת מאסרה בדיארבקר בין השנים 2017 ו-2020, בשל השתתפות בהפגנות נגד אלימות המדינה ואי-שוויון מגדרי. בחשכת תאה בכלא, רחוקה מעין הציבור, היא עבדה עם החומר המעניק צורה לפרקטיקה האמנותית שלה: שיערה שלה עצמה.

החיוניות הפיזית של הנשיות – קווצות חלבון צבעוניות הצומחות מהקרקפת לאורך של גפיים – מכוסה ברובה והיא בלתי נראית בארצות מוצאה. בחיבורה "Up Covered" עבור הניו יורקר, כתבה הסופרת הטורקית-אמריקאית אליף בטומאן שהאשה מה הייתה שלה המשמעות: "והסבירה, מדיארבקר הרחק לא, (Batman) בבאטמן הראש כיסוי על (Batuman) שחובשת אותה רצתה שתהיה – וזה בדיוק מה שהפך אותה למטרידה כל כך עבור כל השאר."

אירון, שהגיחה מתוך העולם ההוא כמורה לאמנות באיסטנבול וכאמנית במרכז התרבות העכשווית של טורקיה, חושפת את השיער – שיערה שלה – כחומר רב-ערכי. בין אם הוא מגולגל לכדורים הדוקים או פרומים בהיקפים ובגוונים משתנים – משחור ועד ענבר עבור היצירה *Cannonballs* (2019), כותרת שרומזת באירוניה על תמימותו של החומר המוערך כל כך בתרבות הכורדית, או שהוא עוקב אחר הארכיטקטורה הפנימית של הכלא ביצירה *Fragile* (2019), הפרקטיקה האמנותית שלה, הכוללת איסוף של שיערה, נובעת הן מאמונה טפלה של אימה והן מאובססיה אישית.

"אמי הייתה אומרת שאם אזרוק את השיער שלי על הרצפה או לאשפה, אקבל כאב ראש ואהיה חולה. לכן, אספתי ושמרתי אותו. מאז ילדותי, הייתי עסוקה בפרויקט שכלל את השיער שאספתי," היא אמרה.

Cannonballs.jpeg

[1]

את גם כולל במרדן מהביאנלה המיצב) משתנות מידות, תלוי-מקום מיצב, Safety Net Cannonballs, 2019, באדיבות האמן וזילברמן

"במהלך שנתיי באוניברסיטה, השיער שצברתי הפך לחלק מהרעיונות האמנותיים שלי ומצא את מקומו ביצירותיי [...] עם השנים, זה הפך לתחום שכנראה נושא את כל כוחי."

קווצה שתיים

כילדה צעירה, אירון יצאה לעבוד. לאמנות לא היה ערך רב בביתה או בקהילות שסבבו אותה, שחיו בעיצומו של משבר פוליטי מתמשך. מתוך כמיהה לעצמאות, היא למדה לפתור בעיות בכוחות עצמה, להתייבב אל מול אסונות ולהתעמת עם סוגיות שהיו עלולות לכבול אותה לחיים שלא בחרה בהם. מה שצמח מכך הייתה עקשנות שהיוותה, עבור אירון, כמו גם אנשים יצירתיים רבים, את המאפיין המגדיר של כוח הרצון להפוך לאמנית פעילה.

"הייתי בסביבה צפופה, בבית שרוב יושביו היו נשים, ובאופן טבעי, בכל הנושאים הקשורים לנשיות היו שזורים אלמנטים

שונים של אלימות שנוצרה מהאווירה הפוליטית הכללית", היא הסבירה. "בניתי מרחב של חופש שנוצר מתוך אי-נראות. לכן, אי-נראות לא הייתה בעיה מורכבת עבורי; להיפך, היא הפכה למרחב שבו חוויתי חופש."

ועדיין, היא מתארת את ילדותה ככזו שנתומה בסכנה מתמדת בשל איומים בלתי פוסקים על חירותה האישית. סיכון תמידי וקונפליקט בלתי מתפשר ערערו כל אופטימיות לגבי העתיד, ואפילו את המחשבה שייתכן וקיים משהו מעבר להווה. היכולת לחלום – כלומר, להאמין שזמן אחר יגיע – דרשה רגישות מופנמת ומגוננת שהיא טיפחה כלפי עצמה.

"בסביבה כזו, אמנות יכולה להיראות גם מיותרת וגם חסרת תוחלת, כאילו אינה תורמת דבר לעתיד. כי אין עתיד," הסבירה. "אבל החלימה, גם אם היא על עתיד שאינו קיים, היא הדבר היחיד שמשנה ומעשיר את החיים, את הרגע הזה, ויוצר הצדקה לרגע הבא."

למרות היעדר מוחלט של תמיכה ביצירותיה שלה ובחינוכה, היא יצרה ולמדה, לעיתים קרובות לבדה ובסתר, ללא גאווה או הצהרה על עצמה. הנחישות הזו – להישאר חבויה ועם זאת חדורת מטרה לאורך ילדותה – הכינה אותה, גם אם בעקיפין, לשרוד כאמנית הנתונה תקופת מאסר. עם שחרורה, היא המשיכה לעבוד וליצור ללא הפסקה, שכן גוף העבודות שלה מקיף גם את היצירות שיצרה מאחורי הסורגים.

"האחריות שבעשיית משהו בסתר, לבדי, הייתה כבדה דיה, ועשיתי דברים רבים בסתר כדי לא להגדיל את המשא שלי עוד יותר," היא אמרה לי. "במבט לאחור, אני שמחה שעשיתי זאת. ללא הניסיון ההוא מהעבר, אני לא חושבת שהייתי יכולה ליצור עבודות רבות כל כך ולהבריח אותן החוצה למרות כל הלחץ בכלא."

קווצה שלוש

במהלך הביאנלה החמישית של מרדין (Mardin), שנערכה בין מאי ליוני 2022, נזכרה אירון באי-השוויון שעיימו מתמודדות נשים באזור. מרדין, בדומה לבאטמן ודיארבקר, היא חלק מהאזור בעל הרוב הכורדי בטורקיה, וסובלת משמרנות דתית ותרבותית המשפיעה באופן לא פרופורציונלי על נשים, במיוחד בכל הנוגע לחיים הציבוריים. כאמנית המודעת מאוד למנגנונים הפנימיים של הסטנדרטים הקהילתיים המסורתיים בקרב הכורדים בטורקיה, אירון הבחינה כי אמניות חששו יותר מחלוק הזמן. יכולתן להיפגש, שלא לדבר על לחגוג עד אור הבוקר כמו אמנים גברים, הן הוגבלו על ידי העובדה שהן נאלצו לשוב לבתיהן עד השעה חמש או שש בערב – ולא לגמרי מבחירה.

"אני יכולה לומר שאמנים, אוצרים או כל גורם אחר מהמערב תמיד תרמו למבנה השלילי הזה," היא הסבירה. "הם ניסו ללמוד על קיומן של אמניות דרך אמנים גברים. על ידי בחירת מספר אמנים גברים, עבודה איתם והתעלמות מאמניות באזור מלא באי-שוויון, האוצרים יצרו אי-שוויון גדול עוד יותר."

בהתפרשותה מעבר לעולם האמנות, אירון אינה חוששת להעיד על הקונפליקט הרחב יותר שצף ועלה בדמות מיקרו-אגרסיות והיעדרויות בפעילויות תרבותיות מתונות יותר. אם מדובר בהרחבת נקודות מבט או בפירוק הקשרים, ברור כי התרבות – בין אם הוגדרה באופן אוטונומי ובין אם נכפתה מבחוץ – היא אחד משדות הקרב הרבים המנוכסים על ידי סדר צבוע של כוח המדינה.

"אני מאמינה שבטורקיה, שבה קיימת אלימות שיטתית של המדינה, דיכוי הכורדים הוא נושא המשפיע ישירות על נשים," היא אומרת, בהתייחסות ספציפית להתנגדות המתמשכת של 'תנועת החופש של הנשים הכורדיות'. "מבנה המדינה, המודע לקודים התרבותיים והמסורתיים ולרגישויות בעניין זה, הזין ועודד את האלימות המסורתית הזו. הטמעה תרבותית, רצח עם וקולוניאליזם הם המרכיבים הסבוכים של מצב מלחמה. כפי שאנו יודעים, בכל מלחמה, נשים וילדים הם הסובלים ביותר."

בניגוד לרוב הנשים, אירון בלטה כאישה כורדית מופתית ובולטת מאוד בעולם האמנות הטורקי בשל המשיכה שלה, לכל אורך חייה, לבדידות ולעקשנות שצמחו מתוך רצון לחופש. היא הצליחה להכיל אי-הבנות וזרות על ידי יצירת מערכות יחסים שוויוניות עם כל מי שפגשה, תוך ויתור על ההעדפות הנפוצות בחברויות, כדי לתרגל שוויוניות רדיקלית שעלולה להיתפס בטעות כנטייה אנטי-סוציאלית, אך למעשה בנויה על תשתית של אהבה עצמית שנולדה מתוך התבודדות ואוניברסליזם. כפי שאירון מסבירה בתמציתיות: "לעיתים מבלבלים בין כנות לבין הכרות וקרבה".

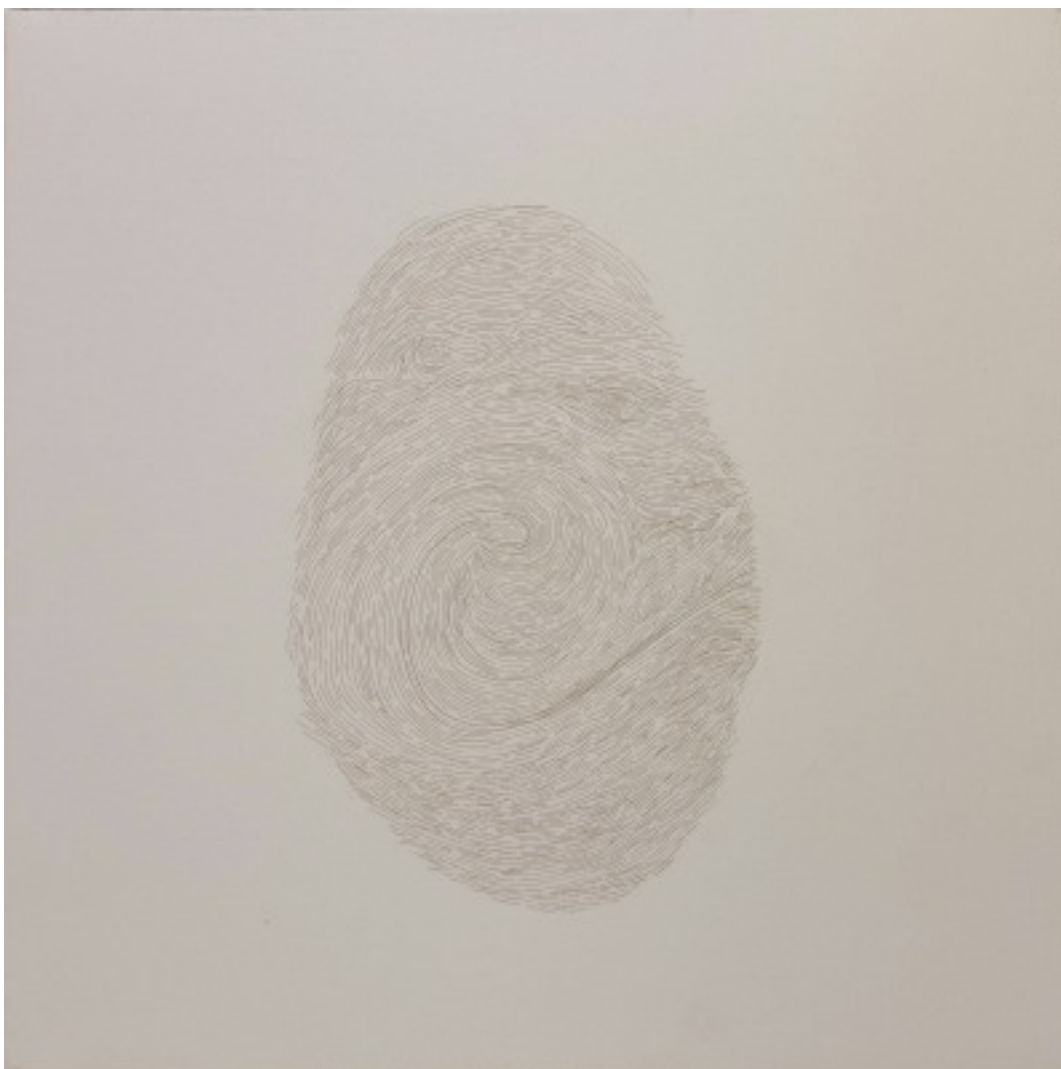
כסטודנטית לציור וחינוך לאמנות באוניברסיטת דיג'לה (Dicle) בדיארבקר, אירון נמנעה מעבודה בסדנאות המשותפות והצפופות. היא בחרה בשדות ובחללים אלטרנטיביים, שרוב האנשים לא היו תופשים כמרחבי עבודה יצרניים, כולל, במקרה אחד, מרתף מלא בעכברים. היא קנתה לשומר כוס קפה, והוא אפשר לה לעבוד עד מאוחר, עד כדי כך שבמקרים מסוימים היא איבדה את תחושת הזמן. מכיוון שהמחלקה הייתה ממוקמת מחוץ לעיר, על דרך עפר ללא תחבורה ציבורית, היא הגיעה לעיתים קרובות למרכז העיר בנסיעה על טרקטור או טנדר.

"מעולם לא אהבתי את בית הספר, לאורך כל חיי. כשהייתי בבית הספר היסודי, תמיד ברחתי. היה לי משעמם נורא. מיד הייתי זורקת את עצמי למקום שבו אוכל להיות לבד עם עצמי," אמרה, למרות שמאוחר יותר תעבוד כמורה לאמנות בבאטמן, דיארבקר ואיסטנבול. "נעשיתי מורה רק בגלל שזה היה קשור לאמנות. ואני שמחה שעשיתי זאת, כי ידעתי איך

להגיע לילדים כמוני ולאלו שהיו שונים."

[2] [Vague 1.jpg](#)

[3] [Vague 2](#)

[4] [Vague, 2015, قماش علی ورموش شعر, 40 × 40 سم](#)

[5]

Vague, 2015, קנבס על וריסים שיער, 40 x 40 ס"מ
באדיבות האמן וזילברמן

קווצה ארבע

בעבודות האמנות שלה, שלובשות לרוב צורה של ציור, פיסול, מיצב או מיצג (פרפורמנס), אירון היא כמעט תמיד אישית. עם זאת, דיכוי הכורדים לעולם אינו מפורש במובן הגולמי של המילה. "אני מתעניינת במציאות החברתית שבה גדלתי, בכוח, במדינה, בסביבה הפוליטית, בפיאודליזם, במסורתיות ובסיטואציות ובתהליכים הפסיכולוגיים שחוויתי כפרט הנאבק על חופש בתוך כל זה," היא הצהירה.

בסופו של דבר, ילדותה היא זו שמעצבת את מפעל חייה באמנות. אל מול מעגלי הקסמים האכזריים של אלימות וגזענות בין טורקים לכורדים, אירון מתקשה לעכל את הכאב שבזיוף ההיסטוריה, את המשקל המצטבר בשל חוסר היכולת "לבלוע" את הסוגיות שעל הפרק. ובתהליך הזה, הזמן אינו ליניארי. "התהליך שלי החל בעדות, בהתבוננות ובהתמודדות עם מה שקרה במשפחתי ובקהילתי. עם הזמן, זה קיבל ממד וצורה שהתפתחו ממאבק גולמי לפעולה יצירתית יותר," היא הסבירה.

כשגדלה, אירון לא הורשתה לקצר את שיערה. אך גם לו היה זה אפשרי, היא לא הייתה עושה זאת. היא הרגישה שהשיער מעניק לה כנפיים, והשתמשה בכל קווצה כדי לעוף משם. בריחותיה היו המיצגים הראשונים שלה.

בעולם אמנות שבו אנשי תרבות מכל הסוגים פונים יותר ויותר לאופנים של ניתוק כעמדה פוליטית מול המבוי הסתום של המאסרים הפוליטיים בטורקיה, הגישה האמנותית של אירון הופכת משותפת לרבים. בתגובה להטמעה ולהפקרות משפטית, המיצגים שלה הם סמלים של התנגדות; היא מצדיקה את ה"הגירה הפנימית" הזו, מושג שבא לתמצת את חוויותיהם של הוגים אנטי-פשיסטים תחת הנאציזם, משוררי התנגדות תחת הציונות, ולוחמי חופש ברחבי העולם.

במיצג של אירון "סיריאן" (*Şıryan*, 2012-2015) שפירושו בכורדית "זרימה", היא דקרה את עורה במחט שבה השתמשה כילדה, ובפועל השחיתה את טביעות אצבעותיה כדי לשבש את מערכת השיטור המושחתת המבצעת אפליה גזעית נגד כורדים בטורקיה. וכדי להתמודד עם ההיסטוריה של טורקיה בהוצאה להורג של כורדים בפומבי.

[סאונד, גבוהה איכות, דיגיטלי וידאו; טורקיה, המלח אגם; פרפורמנס וידאו, Salt, 2013, סטריאו 3 דקות ו-30 שניות \[6\]](#)

[7] שניות 39-28 דקות וידאו, *Şıryan*, 2012-2015, באדיבות האמן וזילברמן

היא יצרה את המיצג "מלח" (*Salt*, 2012) לאחר שבני משפחתי חוו לינץ' בשל היותם כורדים. היא הגיעה למקומות הידועים לשמצה במעשי הלינץ' נגד כורדים, והופיעה באגם המלח של טורקיה, בחיפוש אחר ריפוי חומרני.

[סאונד, גבוהה איכות, דיגיטלי וידאו; טורקיה, המלח אגם; פרפורמנס וידאו, Salt, 2013, סטריאו 3 דקות ו-30 שניות \[8\]](#)

[9] שניות 30-דקות 3 סטריאו סאונד, גבוהה איכות, דיגיטלי וידאו; טורקיה, המלח אגם; פרפורמנס וידאו, 2013, Salt, באדיבות האמן וזילברמן

סרטון בן שלוש דקות המתעד את המיצג החד-יומי של אירון, ממסגר את הליכתה בערבות היבשות של אגם המלח בטורקיה. לזכר בני משפחתה שהותקפו ועברו לינץ' ברחבי המדינה, כולל אמה, שסבלה מאלימות באותו אזור צחיח. כשהיא צועדת במשך שעות במים המלוחים עד הברכיים עד שרגליה דיממו, ולמרות לעג מצד עוברי אורח מקומיים, אירון חשפה את גופה, לבושה אך ורק בכיסוי הראש הדקיק lbentüt הטולבנט, אותו נושאות אמהות השלום הכורדיות שמפגינות מדי שבוע במרכז איסטנבול כדי להנציח את בניהן הנעדרים והרצוחים, שהועלמו על ידי המדינה.

"הלך הרוח המבקש להכחיד שפה ותרבות באמצעות מדיניות של הטמעה הורס את הגוף, אך אין זה מספיק; הוא הורס את הגוף שכבר הרס, שוב ושוב," היא אמרה. "אני חושבת כל הזמן מה אפשר לעשות מול רוע בלתי נתפש. אנחנו יכולים להפנות עורף וללכת. אנחנו יכולים להילחם בו. או שאנחנו יכולים לשנות אותו על ידי יצירת משהו אחר."

Source URL:
<http://tohumagazine.server288.com/he/article/%D7%94%D6%B6%D7%A7%D6%B0%D7%A9%D6%B5%D7%81%D7%A8%D6%B4%D7%99%D7%9D-%D7%A0%D7%A4%D7%99%D7%A6%D7%99%D7%9D-%D7%A7%D7%95%D7%95%D7%A6%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%99%D7%A2%D7%A8-%D7%A9%D7%9C-%D7%A4%D7%90%D7%98%D7%95%D7%A9-%D7%90%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%95%D7%9F>

Links

- [1] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/Cannonballs.jpeg>
- [2] <http://tohumagazine.server288.com/he/file/vague-1.jpg>
- [3] <http://tohumagazine.server288.com/he/file/vague-2>
- [4] <http://tohumagazine.server288.com/he/file/vague%D8%8C-2015%D8%8C-%D8%B4%D8%B9%D8%B1-%D9%88%D8%B1%D9%85%D9%88%D8%B4-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D9%82%D9%85%D8%A7%D8%B4%D8%8C-40-%C3%97-40-%D8%B3%D9%85>
- [5] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/Vague%203.jpg>
- [6] <http://tohumagazine.server288.com/he/file/salt-2013-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%99>

5-%D7%A4%D7%A8%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%9E%D7%A0%D7%A1-%D7%90%D7%92%D7%9D-%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%97-%D7%98%D7%95%D7%A8%D7%A7%D7%99%D7%94-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%95-%D7%93%D7%99%D7%92%D7%99%D7%98%D7%9C%D7%99-%D7%90%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%94%D7%94-%D7%A1%D7%90%D7%95%D7%A0%D7%93-%D7%A1%D7%98%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%95-3-%D7%93%D7%A7%D7%95%D7%AA-%D7%95-30-0

[7] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/Screenshot%202026-01-22%20at%2017.36.57.png>

[8] <http://tohumagazine.server288.com/he/file/salt-2013-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%95-%D7%A4%D7%A8%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%9E%D7%A0%D7%A1-%D7%90%D7%92%D7%9D-%D7%94%D7%9E%D7%9C%D7%97-%D7%98%D7%95%D7%A8%D7%A7%D7%99%D7%94-%D7%95%D7%99%D7%93%D7%90%D7%95-%D7%93%D7%99%D7%92%D7%99%D7%98%D7%9C%D7%99-%D7%90%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%92%D7%91%D7%95%D7%94%D7%94-%D7%A1%D7%90%D7%95%D7%A0%D7%93-%D7%A1%D7%98%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%95-3-%D7%93%D7%A7%D7%95%D7%AA-%D7%95-30-0>

[9] <https://tohumagazine.com/sites/default/files/%27SALT%27-2013%20%20Video%20%20%20Performance%20%20%20%20Salt%20Lake%2C%20Turkey.jpg>